Neapolis University

HEPHAESTUS Repository **http://hephaestus.nup.ac.cy**

School of Law and Social Sciences Articles

1977

þÿ — Ã Å ½ Ä ± ³ ¼ ± Ä ¹ º ® ¸ µ ¼ µ » ¯ É Ã ·

þÿ º ± ½ ¿ ½ ¹ Ã Ä ¹ º ® Â µ ¾ ¿ Å Ã ¯ ± Â Ã Ä ¿

þÿ £ ¬ º º ¿ Å » ± Â

http://hdl.handle.net/11728/6677

Downloaded from HEPHAESTUS Repository, Neapolis University institutional repository

ΑΝΤΩΝΗ ΜΑΝΙΤΑΚΗ
Ἐπιμελητῆ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσ/κης

Η ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΘΕΜΕΛΙΩΣΗ ΤΗΣ ΚΑΝΟΝΙΣΤΙΚΗΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ ΣΤΟ ΒΕΛΓΙΟ

(Ἀνάτυπο ἀπὸ τὸ περιοδικὸ " ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ ,, τόμος Γ' 1977)

ΕΚΔΟΣΙΣ : ΑΝΤ. Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑ - ΣΟΛΩΝΟΣ 72 - ΑΘΗΝΑΙ (144)
1977

Η ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΘΕΜΕΛΙΩΣΗ ΤΗΣ ΚΑΝΟΝΙΣΤΙΚΗΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ ΣΤΟ ΒΕΛΓΙΟ

(Μὲ ἀφορμὴ τὴν ἀπόφαση τῆς Cour de cassation τῆς 3 Μαΐου 1974, L.C. κατὰ τοῦ Ἰατρικοῦ Συλλόγου, Journal des Tribunaux 1974, σ. 564)[1].

Τοῦ ΑΝΤΩΝΗ ΜΑΝΙΤΑΚΗ
Ἐπιμελητῆ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσ/κης.

I. Περίληψη τῆς ἀποφάσεως.

1. Ἐλευθερία τοῦ συνεταιρίζεσθαι.

Ἡ ὑποχρεωτικὴ ἐγγραφὴ στὰ μητρῷα μιᾶς ἐπαγγελματικῆς ἑνώσεως, ἡ ὁποία, ὅπως ὁ Ἰατρικὸς Σύλλογος, συνιστᾶ ἵδρυμα Δημοσίου Δικαίου ποὺ ἔχει σὰν ἀποστολὴ νὰ ἐπιβλέπει τὴν τήρηση καὶ τὸ σεβασμὸ τῶν κανόνων τῆς ἰατρικῆς δεοντολογίας, καθὼς καὶ τὴ διαφύλαξη τῆς τιμῆς, τῆς διακριτικότητας (discrétion) καὶ τῆς ἀξιοπρέπειας τῶν μελῶν της, δὲν μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ὅτι εἶναι ἀσυμβίβαστη μὲ τὴν ἐλευθερία τοῦ συνεταιρίζεσθαι, ὅπως αὐτὴ προβλέπεται ἀπὸ τὸ ἄρθρο 20 τοῦ Συντάγματος (τοῦ Βελγίου).

2. Πειθαρχικὲς ποινές. Δικαιοδοσία πειθαρχικῶν συμβουλίων.

Οἱ πειθαρχικὲς διώξεις καὶ ἡ ἐπιβολὴ πειθαρχικῶν ποινῶν δὲν συνιστοῦν, κατ' ἀρχήν, διαφορές, τὴν ἐκδίκαση τῶν ὁποίων τὸ ἄρθρο 92 τοῦ Συντάγματος [2] ἐπιφυλάσσει ἀποκλειστικὰ στὰ πολιτικὰ δικαστήρια· μὴν ἔχοντας ἁρμο-

---

1. Ἡ ἀπόφαση αὐτὴ ἐκδόθηκε ὕστερα ἀπὸ σύμφωνες προτάσεις τοῦ γενικοῦ εἰσαγγελέα W.J. Ganshof van der Meersch. Σχολιάσθηκε στὸ νομικὸ τύπο ἀπὸ τὸν καθηγητὴ τοῦ Δημοσίου Δικαίου André Vanwelkenhuyzen (στὸ Journal des Tribunaux, 1974 σσ. 577-584 καὶ 597-607) καθὼς καὶ ἀπὸ τὸν καθηγητὴ André Mast (στὴ Revue critique de jurisprudence belge, 1975, σελ. 216-228).

2. Τὸ ἄρθρο 92 τοῦ βελγικοῦ Συντάγματος ὁρίζει ὅτι «Οἱ διαφορὲς οἱ ὁποῖες ἔχουν σὰν ἀντικείμενο δικαιώματα ἀστικῆς φύσεως ὑπάγονται ἀποκλειστικὰ στὴ δικαιοδοσία τῶν πολιτικῶν δικαστηρίων».

διότητα νὰ δικάσουν διαφορὲς ποὺ ὑπάγονται στὴν ἀποκλειστικὴ ἁρμοδιότητα τῶν πολιτικῶν δικαστηρίων, τὰ συμβούλια τοῦ Ἰατρικοῦ Συλλόγου δὲν εἶναι ἔκτακτα δικαστήρια, ἡ ἵδρυση τῶν ὁποίων ἀπαγορεύεται ἀπὸ τὸ ἄρθρο 94 τοῦ Συντάγματος.

3. Κανονιστικὴ ἐξουσία τοῦ Ἀρχηγοῦ τοῦ Κράτους.

Τὸ ἄρθρο 78 τοῦ Συντάγματος [3] ἐπιτρέπει σὲ ἰδιαίτερο νόμο, συνάδοντα πρὸς τὸ Σύνταγμα, νὰ ἐπεκτείνει τὴν ἄσκηση τῆς κανονιστικῆς ἐξουσίας τοῦ Βασιλέα πέρα ἀπὸ τὰ ὅρια ποὺ θέτει τὸ ἄρθρο 67 τοῦ Συντάγματος [4]. Ἔτσι ὁ νόμος τῆς 31 Μαρτίου 1967 «ὁ ὁποῖος παραχώρησε στὸ Βασιλέα ὁρισμένες ἐξουσίες μὲ ἀντικειμενικὸ σκοπὸ τὴ διαφύλαξη τῆς οἰκονομικῆς προόδου, τὴν ἐπιτάχυνση τῆς περιφερειακῆς ἀναδιαρθρώσεως καὶ τὴ διατήρηση τῆς ἰσορροπίας τοῦ Προϋπολογισμοῦ», ἐξουσιοδότησε τὸν Βασιλέα νὰ καταργήσει τὸ νόμο τῆς 25 Ἰουλίου 1938 μὲ βάση τὸν ὁποῖο ἱδρύθηκε ὁ Ἰατρικὸς Σύλλογος. Ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία βασιζόμενη σ' αὐτὴ τὴν ἐξουσιοδότηση μπόρεσε ἔγκυρα νὰ προβεῖ στὴ κατάργηση τοῦ νόμου τῆς 25 Ἰουλίου 1938.

4. Σύμβαση προστασίας τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου.

Τὸ ἄρθρο 6 παρ. 1 τῆς Εὐρωπαϊκῆς συμβάσεως προστασίας τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν θεμελιωδῶν ἐλευθεριῶν, τὸ ὁποῖο ἐγγυᾶται σὲ κάθε πρόσωπο τὸ δικαίωμα ὅπως ἡ ὑπόθεσή του δικασθεῖ δίκαια, δημόσια καὶ μέσα σὲ εὔλογη προθεσμία ἀπὸ ἀνεξάρτητο καὶ ἀμερόληπτο δικαστήριο ποὺ νὰ λειτουργεῖ νόμιμα, καὶ τὸ ὁποῖο καθορίζει ὅτι οἱ ἀποφάσεις ἐκδίδονται δημόσια, δὲν ἐφαρμόζεται στὶς πειθαρχικὲς διαδικασίες.

II. Παρατηρήσεις.

1. Ἡ ἄσκηση νομοθετικῶν ἁρμοδιοτήτων — ἡ θέση δηλαδή, τροποποίηση ἢ κατάργηση κανόνων δικαίου ἀπὸ ὄργανα τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας — εἶναι, βέβαια, φαινόμενο παλαιὸ καὶ ἔχει ἐπανειλημμένα ἀπασχολή-

3. Τὸ ἄρθρο 78 τοῦ βελγικοῦ Συντάγματος — πανομοιότυπο μὲ τὸ ἄρθρο 44 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1864/1911/1952, καὶ ἀντίστοιχο τοῦ ἄρθρου 50 τοῦ ἰσχύοντος — ὁρίζει ὅτι, «ὁ Βασιλεὺς δὲν ἔχει ἄλλας ἐξουσίας εἰμὴ ὅσας τῷ ἀπονέμουσι ρητῶς τὸ Σύνταγμα καὶ οἱ συνάδοντες πρὸς αὐτὸ ἰδιαίτεροι Νόμοι».

4. Τὸ ἄρθρο 67 τοῦ Συντάγματος τοῦ Βελγίου ὁρίζει ὅτι «ὁ Βασιλεὺς ἐκδίδει τὰ ἀναγκαῖα διατάγματα πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν νόμων, οὐδέποτε δὲ δύναται νὰ ἀναστείλῃ τὴν ἐφαρμογήν των οὐδὲ νὰ ἐξαιρέσῃ τινὰ τῆς ἐκτελέσεως αὐτῶν». Τὸ κείμενο τοῦ ἄρθρου αὐτοῦ εἶναι πανομοιότυπο μὲ ἐκεῖνο τοῦ ἄρθρου 35 παρ. 1 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1864/1911/1952 καὶ ἀντίστοιχο τοῦ ἄρθρου 43 παρ. 1 τοῦ ἰσχύοντος.

σει τὴ συνταγματικὴ θεωρία τόσο στὴν Ἑλλάδα [1], ὅσο καὶ στὶς χῶρες ποὺ ἔχουν παρόμοιο μὲ τὸ δικό μας συνταγματικὸ καθεστώς [2].

Ἐντούτοις, ἡ συνταγματικὴ θεμελίωση τῶν ἁρμοδιοτήτων αὐτῶν, παρ' ὅλη τὴν ἀξιόλογη θεωρητικὴ προσφορὰ τῆς ἐπιστήμης καὶ τὴν ἀλλεπάλληλη διαπλαστικὴ παρέμβαση τῆς νομολογίας, δὲν εἶχε ἀποκτήσει, μέχρι πρόσφατα τουλάχιστον, ἀδιαφιλονίκητο ἔρεισμα. Εἶναι ἐνδεικτικὸ τὸ γεγονός, ὅτι κατὰ τὴ διάρκεια ἰσχύος τοῦ Συντάγματος 1911/1952, ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ἀσκοῦσε, μὲ τὴ σύμπραξη πάντοτε τοῦ ἁρμόδιου ὑπουργοῦ, (ἄρθρο 30 Συντάγματος) ἁρμοδιότητες κατ' ἐξουσιοδότηση νόμου, χωρὶς σαφῆ συνταγματικὴ ἐντολή, ἐνῶ θεωρία καὶ νομολογία ἀμφιταλαντεύονταν σὲ ὅ,τι ἀφορᾶ τὴ συνταγματικὴ ἐξήγηση τοῦ φαινομένου, ἀντλώντας ἐπιχει-

---

1. Βλέπε κυρίως, Ν. Ν. Σαριπόλου, Σύστημα Συνταγματικοῦ Δικαίου, Τ.Β', (1923) σελ. 228 ἐπ. καὶ σ. 240 ἐπ., Φ. Βεγλερῆ, Κανονιστικαὶ πράξεις κατ' ἐξουσιοδότησιν τυπικοῦ νόμου, σὲ «Παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς νομολογίας περὶ τὸ δημόσιον δίκαιον», Ἀθῆναι, (1955) σ. 90 ἐπ., τοῦ ἰδίου, Νομοπαραγωγικὴ δρᾶσις τῆς διοικήσεως, Ε.Ε.Ν. 1962, σ. 273 ἐπ., Θ. Τσάτσου, Ἔννοια τοῦ ἄρθρου 59 παρ. 2 τοῦ Συντάγματος, Θέμις ΞΔ' σ. 823, Μ. Στασινοπούλου, Μαθήματα Διοικητικοῦ Δικαίου, (1957), ἀνατύπωση 1972, σελ. 96 ἐπ., Ἀρ. Μάνεση, Περὶ ἀναγκαστικῶν νόμων, (1953), σ. 98 ἐπ., 102 ἐπ., τοῦ ἰδίου, Παρατηρήσεις πάνω στὴ 2205/1955, ἀπόφ. Σ.τ.Ε. Θέμ. ΞΕ' σ. 622 ἐπ., τοῦ ἰδίου, Συνταγματικότης νομοθετικῆς ἐξουσιοδοτήσεως πρὸς τροποποίησιν καταστατικῶν ὀργανισμῶν κοινωνικῆς ἀσφαλίσεως, Γνωμοδότησις, Ἀρμ. 1976, 5 σ. 260-263., Δ. Ἀποστολίδη, Ἡ θεωρία τῆς «κυβερνητικῆς» νομοθεσίας, (1953), Δ. Παπανικολαΐδη, Ἡ κανονιστικὴ ἁρμοδιότης τοῦ ἀνωτάτου ἄρχοντος, (1954), Ἐπ. Σπηλιωτοπούλου, Ζητήματα κανονιστικῆς ἁρμοδιότητος τῆς διοικήσεως, Ἀθῆναι, (1968), Μ. Κυπραίου, Ἡ νομοθετικὴ ἐξουσιοδότησις, (1970).

2. Σὰν χώρα μὲ τὴ μεγαλύτερη συνταγματικὴ συγγένεια μὲ τὴν Ἑλλάδα — τουλάχιστον μέχρι τὸ Σύνταγμα τοῦ 1975 — ἀναφέρουμε τὸ Βέλγιο. Γιὰ βιβλιογραφία πάνω στὴν κανονιστικὴ λειτουργία βλέπε: W. J. Ganshof Van der Meersch, «La fonction législative en régime démocratique», ἔκδοση τοῦ Université libre de Bruxelles, 1949, W. J. Ganshof van der Meersch καὶ A. Vanwelkenhuyzen, «Les tendances actuelles de la répartition des fonctions législatives entre le parlement et le gouvernement» σὲ Rapports belges au VIIIe Congrès international de droit comparé, (Bruxelles, 1973), W. J. Ganshof van der Meersch, conclusions devant la Cour de cassation, 3 Mai 1974, (Journal des Tribunaux, 1974, 564). A. Vanwelkenhuyzen, «L'attribution de pouvoirs spéciaux et le contrôle judiciaire de la constitutionnalité des lois», Journal des tribunaux, 1974, 577-584 καὶ 597-607, J. Masquelin, «Contribution à l'étude des arrêtés organiques et réglementaires, Revue de l'administration, 1951 σ. 149-154, 173-188 καὶ 221-227, τοῦ ἰδίου, «La fonction réglementaire et les pouvoirs spéciaux», στὸ Recueil de jurisprudence du droit administratif, 1969, σ. 1-34, J. Sarot, «La pratique des pouvoirs spéciaux et extraordinaires avant et après 1945» σὲ Miscellanea, Ganshof van der Meersch, Bruxelles, 1974 τ. III, σ. 293-315.

ρήματα ἄλλοτε ἀπὸ τὸ ἄρθρο 44 τοῦ Συντάγματος, ἄλλοτε ἀπὸ τὴ θεωρία τοῦ «συμπληρωματικοῦ συνταγματικοῦ ἐθίμου», ἤ, ἀκόμη, πιὸ πρόσφατα ἀπὸ τὸ ἄρθρο 59 παρ. 2 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1952 [3].

Στὴ συνταγματικὴ αὐτὴ «ἀνομία» ἔθεσε τέρμα τὸ ἄρθρο 43 τοῦ ἰσχύοντος Συντάγματος, ποὺ ρυθμίζει καὶ προβλέπει μὲ τρόπο ποὺ δὲν ἐπιδέχεται ἀμφισβήτηση, τέσσερες μορφὲς κανονιστικῆς λειτουργίας, ἀξιοποιώντας ἔτσι θετικὰ νομολογία καὶ συνταγματικὴ πρακτικὴ ἑνὸς σχεδὸν αἰώνα.

Σκοπὸς τοῦ σημειώματος αὐτοῦ δὲν εἶναι ἡ ἀνάλυση τοῦ ἄρθρου 43, ἀλλὰ μιὰ σύντομη, συγκριτικὴ εἰσαγωγὴ στὴν ὅλη προβληματικὴ τοῦ ἄρθρου, παίρνοντας ἀφορμὴ ἀπὸ μιὰ σχετικὴ ἀπόφαση τοῦ Ἀκυρωτικοῦ Δικαστηρίου τοῦ Βελγίου. Οἱ παράλληλοι βίοι τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ βελγικοῦ Συνταγματικοῦ Δικαίου — «παράλληλοι» ὡς ἕνα σημεῖο βέβαια [4], πάντως ὅμως ἀρκετὰ συγγενεῖς ὥστε ἡ ἀνακεφαλαίωση τῶν συνταγματικῶν προϋποθέσεων ἀσκήσεως τῆς κανονιστικῆς ἐξουσίας στὸ Βέλγιο νὰ ἀποτελεῖ, ὅπως θὰ δοῦμε, ἐπανάληψη «κοινῶν τόπων» γιὰ τὸν ἕλληνα δημοσιολόγο — δικαιολογοῦν πιστεύουμε τὴ σκιαγράφηση τῆς ἐξαιρετικὰ ἐνδιαφέρουσας συλλογιστικῆς τοῦ βέλγου δικαστῆ.

2. Ἡ ἀπόφαση ποὺ σχολιάζουμε ἐκδόθηκε στὶς 3 Μαΐου τοῦ 1974 ἀπὸ τὸ Ἀκυρωτικὸ τοῦ Βελγίου [5]. Εἶναι σημαντικὴ γιὰ δυὸ κυρίως λόγους. Πρῶτον γιατὶ ἀποτελεῖ τὴν ἀπαρχὴ μιᾶς νέας ἐξελίξεως τῆς νομολογίας στὸν τομέα τοῦ ἐλέγχου τῆς συνταγματικότητας τῶν νόμων. Κατὰ πάγια συνήθεια, στὸ Βέλγιο γίνεται δεκτὸ ὅτι τὰ δικαστήρια δὲν ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ ἐλέγχουν, ἔστω καὶ παρεμπιπτόντως, τὴ συνταγματικότητα τῶν νόμων. Μὲ τὴν ἀπόφαση αὐτή, γιὰ πρώτη φορά, τὸ Ἀνώτατο Δικαστήριο τοῦ Βελγίου, χωρὶς νὰ υἱοθετεῖ ρητὰ τὸ δικαστικὸ ἔλεγχο τῆς συνταγματικότητας τῶν νόμων, ἀποφαίνεται ἔμμεσα πάνω στὴν ἐγκυρότητα πράξεων τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας, ἐλέγχοντας τὴ συμφωνία διατάγματος, ποὺ ἐκδόθηκε κατ' ἐξουσιοδότηση νόμου, πρὸς τὸ Σύνταγμα. Αὐτὸ τουλάχιστον προκύπτει

3. Πρβλ. σχετικά, Φ. Βεγλερῆ, Νομοπαραγωγική... σ. 286 ἐπ., Θεμ. Τσάτσου, Ἔννοια τοῦ ἄρθρου 59 παρ. 2 τοῦ Συντάγματος, Θέμ. ΞΔ' σ. 823, Ἀρ. Μάνεση, Περὶ ἀναγκαστικῶν νόμων, σ. 104 ἐπ., τοῦ ἰδίου Παρατηρήσεις... σ. 623, τοῦ ἰδίου, Συνταγματικότης... σ. 261, Δ. Παπανικολαΐδη, ὅπ. παρ. σ. 16 ἐπ. καὶ 29 ἐπ., Ἐ. Σπηλιωτοπούλου, ὅπ. παρ. σ. 103 ἐπ., Μ. Στασινοπούλου, ὅπ. παρ. σελ. 97 ἐπ. Γιὰ νομολογία βλέπε ἐνδεικτικὰ τὴν ἀναφερόμενη στὶς σημ. 25 καὶ 26.

4. Μιὰ ἱστορικὴ συγκριτικὴ ἀντιπαράθεση τοῦ συνταγματικοῦ βίου τῶν δύο κρατῶν ἔχει γίνει ἀπὸ τὸν καθηγητὴ Ἀρ. Μάνεση, Deux états nés en 1830, ressemblances et dissemblances constitutionelles entre la Belgique et la Grèce, Travaux et Conférences, Université libre de Bruxelles, Faculté de droit, Bruxelles 1959.

5. Βλέπε ἐκτενὴ περίληψη τῆς ἀποφάσεως πιὸ πάνω.

ἀπὸ τὸ διατακτικὸ τῆς ἀποφάσεως ὅπου ἀναφέρεται ὅτι «...ἑπομένως,ὁ Βασιλεὺς μπόρεσε (ἔγκυρα) μὲ βάση τὸν ἐξουσιοδοτικὸ νόμο τῆς 31 Μαρτίου 1967, νὰ ἀποφασίσει μὲ τὸ βασιλικὸ διάταγμα ἀρ. 79 τῆς 10 Νοεμβρίου 1967, τὴν κατάργηση τοῦ νόμου τῆς 25 Ἰουλίου 1938». Ἀνάλυση τῆς βελγικῆς νομολογίας πάνω στὸ δικαστικὸ ἔλεγχο τῆς συνταγματικότητας τῶν νόμων θὰ ξεπερνοῦσε τὰ ὅρια τοῦ σημειώματος αὐτοῦ [6].

Ὁ δεύτερος λόγος ποὺ κάνει τὴν ἀπόφαση σημαντικὴ εἶναι ἡ ρητὴ ἀναφορά της στὶς συνταγματικὲς διατάξεις ποὺ ἐπιτρέπουν τὴ «γενικὴ νομοθετικὴ ἐξουσιοδότηση». Τὸ δικαστήριο ἔκρινε, ὅτι στὴν περίπτωση τῆς νομοθετικῆς ἐξουσιοδοτήσεως, ὁ ἀρχηγὸς τοῦ Κράτους ἀντλεῖ τὴν κανονιστική του ἐξουσία, ὅσο γενικὴ κι ἂν εἶναι, κατ' ἐπέκταση ἐκείνης ποὺ ἔχει: α) ἀπὸ τὸ ἄρθρο 67 τοῦ βελγικοῦ Συντάγματος (ἀντίστοιχο τοῦ ἄρθρου 43 παρ. 1 τοῦ δικοῦ μας), καὶ ἡ ὁποία ἀσκεῖται γιὰ τὴν ἐκτέλεση τῶν νόμων, β) ἀπὸ τὸ ἄρθρο 78 τοῦ ἴδιου Συντάγματος ποὺ ὁρίζει ὅτι «ὁ Βασιλεὺς δὲν ἔχει ἄλλας ἐξουσίας εἰμὴ ὅσας τῷ ἀπονέμουσι ρητῶς τὸ Σύνταγμα καὶ οἱ συνάδοντες πρὸς αὐτὸ ἰδιαίτεροι νόμοι».

Ἡ νομικὴ ἐπιχειρηματολογία στὸ σημεῖο αὐτὸ τοῦ βέλγου δικαστῆ ἀξίζει νὰ παρουσιασθεῖ πιὸ ἀναλυτικά.

3. Στὸ βελγικὸ συνταγματικὸ δίκαιο μόνο ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία ἔχει γενικὴ νομοθετικὴ ἁρμοδιότητα [7], συντρέχει ἑπομένως μόνον ὑπὲρ αὐτῆς τὸ τεκμήριο τῆς ἁρμοδιότητας, πρᾶγμα ποὺ σημαίνει ὅτι εἶναι ἡ μόνη ποὺ νομιμοποιεῖται νὰ ἐνεργήσει σὲ τομεῖς τοὺς ὁποίους τὸ Σύνταγμα δὲν ἐπεφύλαξε ρητὰ σὲ ἄλλη ἐξουσία. Κατὰ συνέπεια οἱ κανονιστικὲς ἁρμοδιότητες τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ Κράτους, κάτω ἀπὸ ὁποιαδήποτε μορφὴ κι ἂν ἐμφανίζονται δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ συνιστοῦν ἐξουσίες «κατὰ παραχώρηση» (pouvoirs d'attribution) [8]. Μ' αὐτὸ τὸ συλλογισμό, ἡ βελγικὴ νομικὴ ἐπιστήμη ἀπέφυγε ἕνα σκόπελο: τὴν ἀνατροπὴ τῆς ἰσορροπίας τῆς διακρίσεως τῶν ἐξουσιῶν, ὅπως τὴν καθιερώνει τὸ Σύνταγμα, μὲ τὴν ἐκχώρηση ἁρμοδιοτήτων ποὺ ἐξ ὁρισμοῦ ἀνήκουν στὸ νομοθετικὸ ὄργανο. Γιὰ τὸ βέλγο δικαστὴ ἑπομένως ἀποκλείε-

6. Πολλὴ συζήτηση γίνεται τελευταῖα στὸ Βέλγιο ἀπὸ νομικοὺς καὶ πολιτικοὺς κύκλους γιὰ τὸν ἔλεγχο τῆς συνταγματικότητας τῶν νόμων, Βλέπε σχετικὰ André Vanwelkenhuyzen, ὅπ. π., σ. 597, F. Delpérée, Au nom de la Loi, Journal des Tribunaux, 1975, σ. 489 καὶ τὸ συλλογικὸ ἔργο, Actualité du contrôle juridictionnel des lois, Bruxelles, (1973).

7. Πρβλ. σχετικὰ σ' ὅ,τι ἀφορᾶ τὸ ἑλληνικὸ συνταγματικὸ δίκαιο, Ἀρ. Μάνεση, Αἱ ἐγγυήσεις τηρήσεως τοῦ Συντάγματος (1965), τ. ΙΙ, σ. 372 ἑπ. Ἡ γενικὴ νομοθετικὴ ἁρμοδιότητα τοῦ νομοθετικοῦ ὀργάνου δὲν σημαίνει, γράφει ὁ Μάνεσης, ὅτι ἡ νομοθετικὴ λειτουργία ἀνήκει ἀποκλειστικὰ στὴ νομοθετικὴ ἐξουσία, ἀλλὰ ὅτι ἁπλῶς ἡ νομοθετικὴ ἁρμοδιότητα τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας εἶναι ἀναγκαστικὰ περιορισμένη.

8. Βλ. W. J. Ganshof van der Meersch, Προτάσεις ἐνώπιον τοῦ Ἀνωτάτου Ἀκυρωτικοῦ Ἀπόφ. 3 Μαΐου 1974, Journal des Tribunaux, 1974, σ. 569.

ται ἡ μεταβίβαση νομοθετικῆς ἐξουσίας σὲ ὄργανα τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ποὺ δὲν εἶναι νομοθετικὰ κατὰ τὸ Σύνταγμα. Γι' αὐτὸ καὶ ὅταν ἡ θέση ἢ ἡ τροποποίηση ἢ ἡ κατάργηση τῶν κανόνων δικαίου γίνεται, κατ' ἐξουσιοδότηση νόμου, ἀπὸ ὄργανα τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, πρόκειται στὴν οὐσία, ὅπως θὰ δοῦμε πιὸ κάτω, γιὰ ἄσκηση «κανονιστικῆς» καὶ ὄχι «νομοθετικῆς» λειτουργίας.

Δυὸ βασικὰ μορφὲς κανονιστικῆς ἐξουσίας συναντᾶμε στὸ βελγικὸ δίκαιο: τὴν ἐκτελεστικὴ κανονιστικὴ ἐξουσία, καὶ τὴν κατ' ἐξουσιοδότηση νόμου κανονιστικὴ ἐξουσία. Ἡ πρώτη πηγάζει ἀπὸ τὶς γενικὲς ἐκτελεστικὲς ἁρμοδιότητες τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας καὶ βασίζεται στὸ ἄρθρο 67 τοῦ Β.Σ. (πρβλ. ἄρθρο 43 παρ. 1 τοῦ Σ. 1975 καὶ 35 παρ. 1 τοῦ Σ. 1952). Ἔχει σὰν κύριο ἀντικείμενο τὴν ἐκτέλεση τῶν νόμων, χωρὶς ὅμως ἡ ἄσκησή της νὰ προϋποθέτει τὴν προκαταβολικὴ ὕπαρξη ἐξουσιοδοτικοῦ νόμου. Εἶναι πηγαία καὶ ἀποτελεῖ ἀναπόσπαστο καὶ ἀναγκαῖο τμῆμα τῆς ἐκτελεστικῆς λειτουργίας. Ἡ νομολογία ἐπανειλημμένα ἔχει τονίσει πὼς ἀνήκει στὶς ἁρμοδιότητες τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, ἡ συναγωγὴ ἀπὸ τὸν σκοπὸ τοῦ νόμου καὶ ἀπὸ τὴ γενική του οἰκονομία τῶν συνεπειῶν, οἱ ὁποῖες, σύμφωνα μὲ τὸ πνεῦμα ποὺ ἐπεκράτησε κατὰ τὴν υἱοθέτησή του, ἀνακύπτουν ἀναγκαστικά [9].

Ἡ δεύτερη μορφὴ κανονιστικῆς ἐξουσίας ἀντλεῖ, κατ' ἀρχήν, καὶ αὐτή, σύμφωνα μὲ τὴν κρατοῦσα γνώμη, τὴ δύναμή της ἀπὸ τὸ ἄρθρο 67, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ κάποιο ἰδιαίτερο νόμο, ὁ ὁποῖος ἐκδίδεται μὲ βάση τὸ ἄρθρο 78 τοῦ Συντάγματος. Ἡ συνταγματικὴ θεμελίωση τῆς ἐξουσίας αὐτῆς εἶχε πάντως διχάσει στὸ Βέλγιο τὴ συνταγματικὴ ἐπιστήμη. Κατὰ μία ἄποψη [10], μοναδικὸ ἔρεισμα τῆς νομοθετικῆς ἐξουσιοδοτήσεως ἀποτελοῦσε τὸ ἄρθρο 78 τοῦ Συντάγματος. Σύμφωνα μὲ μία ἄλλη ἄποψη [11] ὅμως, τὸ ἄρθρο 67 ἐπιτρέπει στὸν ἀρχηγὸ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας νὰ ἐκδίδει διατάγματα χωρὶς νὰ κάνει διάκριση ἀνάμεσα σὲ ἐκτελεστικὰ καὶ σὲ νομοθετικοῦ περιεχομένου διατάγματα.

Στὴ διαφωνία αὐτὴ φαίνεται νὰ θέτει τέρμα ἡ ἀπόφαση ποὺ σχολιάζουμε ἀκολουθώντας μέση ὁδό. Δέχεται δηλαδὴ ἡ ἀπόφαση, ὅτι κατὰ βάση ἡ κανονιστικὴ ἐξουσία τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ Κράτους πηγάζει ἀπὸ τὸ ἄρθρο 67 τοῦ Συντάγματος, ὄχι ὅμως κατ' ἀποκλειστικότητα, διότι τὸ ἄρθρο 78 παρέ-

---

9. Πρβλ. Cour de cassation, 19 Ἰανουαρίου 1959, Pasicrisie, 1959, I, 494, 15 Μαρτίου 1965, Pasicrisie, 1965, I, 740 καὶ 5 Μαΐου 1970, Pasicrisie, I, 766, καθὼς καὶ τὴν ἀπόφαση τοῦ Conseil d'Etat, 8 Μαρτίου 1971, Arrêts du Conseil d'Etat, σ. 281.

10. Βλέπε σχετικὰ J. Masquelin, La fonction réglementaire, σελ. 19 ἐπ.

11. Πρβλ., P. Wigny, Cours de droit constitutionnel, Bruxelles, 1973, σ. 265-267 καὶ M. Vauthier, Précis du droit administratif de la Belgique, Bruxelles, 1950, σ. 49-54.

χει τὴ δυνατότητα διευρύνσεώς της, ἐπιτρέποντας σὲ ἕνα ἐξουσιοδοτικὸ νόμο νὰ ἐπεκτείνει τὴν ἄσκηση τῶν κανονιστικῶν ἁρμοδιοτήτων τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας πέρα ἀπὸ τὰ ὅρια ποὺ θέτει τὸ ἄρθρο 67 [12]. Πρόκειται στὴν οὐσία γιὰ τὴ κανονιστικὴ ἐξουσία ποὺ ἀσκεῖται ὕστερα ἀπὸ ρητὴ ἐξουσιοδότηση νόμου, ὁ ὁποῖος χωρὶς νὰ ἀποτελεῖ τὸ μοναδικὸ νομικὸ ἔρεισμα τῆς ἐξουσίας αὐτῆς συντελεῖ ἀποφασιστικὰ στὴν πραγμάτωσή της.

Παρατηροῦμε ἔτσι πὼς τόσο στὴν περίπτωση τῶν ἐκτελεστικῶν κανονιστικῶν ἁρμοδιοτήτων, ὅσο καὶ στὴν περίπτωση τῆς κανονιστικῆς ἁρμοδιότητας κατὰ ρητὴ ἐξουσιοδότηση νόμου, εἶναι ἀναγκαία καὶ προηγεῖται πάντοτε μιὰ νομοθετικὴ πράξη. Μὲ τὴ διαφορὰ ὅτι αὐτὴ ἡ πράξη παίζει διαφορετικὸ ρόλο σὲ κάθε μιὰ ἀπὸ τὶς δύο περιπτώσεις [13].

Ἕνα ἁπλὸ ἐκτελεστικὸ διάταγμα ἐκδίδεται καὶ χωρὶς νὰ τὸ προβλέπει ρητὰ ὁ νόμος, ἀρκεῖ ἡ ἔκδοσή του νὰ προκύπτει ἀπὸ τὴ γενικὴ οἰκονομία τοῦ νόμου καὶ νὰ περιορίζεται στὴ συμπλήρωση ἢ λεπτομερειακὴ ἀνάπτυξη διατάξεών του. Ἕνα τέτοιο διάταγμα δὲν ἔχει τὴ δύναμη νὰ τροποποιήσει ἢ νὰ προσθέσει νέες διατάξεις νόμου. Περιορίζεται στὸ νὰ θέσει δευτερεύοντες καὶ μὴ αὐτοτελεῖς κανόνες δικαίου.

Ἕνα διάταγμα ποὺ ἐκδίδεται κατὰ νομοθετικὴ ἐξουσιοδότηση μπορεῖ ἀντίθετα, ἐφ' ὅσον παραμένει στὰ ὅρια τῆς νομοθετικῆς ἐξουσιοδοτήσεως, νὰ καταργήσει, ἀντικαταστήσει ἢ συμπληρώσει διατάξεις προγενέστερης νομοθεσίας, ἢ ἀκόμη νὰ προσθέσει στὴν ἰσχύουσα νομοθεσία νέες διατάξεις. Τέτοια διατάγματα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ τὰ ἐκδώσει ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας μὲ δική του πρωτοβουλία. Ἀπαιτεῖται, καὶ ἀρκεῖ, ἕνα νομοθετικὸ κείμενο ποὺ νὰ τοῦ τὸ ἐπιβάλλει. Ἡ κατ' ἀνάθεση κανονιστικὴ ἐξουσία προϋποθέτει ἀναγκαστικὰ ἕνα ἐξουσιοδοτικὸ νόμο ποὺ νὰ περιέχει ρητὰ τὴν ἄδεια τοῦ «νομοθετεῖν».

Τότε μόνο ἕνα κανονιστικὸ διάταγμα μπορεῖ νὰ τροποποιήσει διάταξη νόμου, ὅταν ἡ νομοθετικὴ ἐξουσιοδότηση εἶναι πρὸς τοῦτο ρητὴ καὶ βέβαιη, καὶ ἐπὶ πλέον εἰδικὴ καὶ περιορισμένη [14].

4. Ἐὰν ἡ διεύρυνση τῆς κανονιστικῆς ἐξουσίας σταματοῦσε στὴν εἰδικὴ καὶ περιορισμένη ἐξουσιοδότηση, τὸ θέμα τῆς συνταγματικῆς της θεμελιώσεως θὰ εἶχε λήξει. Τὰ ὅρια ὅμως τῆς εἰδικῆς ἐξουσιοδοτήσεως ἀποδείχθηκαν στὴ πράξη ρευστά, καὶ ὁ καθορισμὸς τῆς «καθ' ὕλην» ἢ τῆς «κατ' ἀντικείμενο ἐξουσιοδοτήσεως» πολλὲς φορὲς ἀδύνατος [15]. Ἡ ἴδια ἡ συνταγμα-

---

12. Πρβλ. τὴν ἀπόφαση τοῦ Ἀνώτατου Ἀκυρωτικοῦ, 6 Σεπτεμβρίου 1974, Journal des Tribunaux 1975, σ. 242.

13. Βλ. Ganshof van der Meersch, ὅπ. παρ. σ. 570.

14. Ὅπου παραπάνω, καθὼς καὶ J. Masquelin, ὅπ. παρ. σελ. 7.

15. Τὸ ἴδιο φαινόμενο παρατηρήθηκε καὶ στὴν Ἑλλάδα, Πρβλ. Ἐπ. Σπηλιω-

τική πρακτική ὁδήγησε συχνὰ τὴν ἐκτελεστικὴ ἐξουσία στὴν παραβίαση τῶν «ἀκραίων νομίμων ὁρίων» τῆς ἐξουσιοδοτήσεως καὶ στὴν περιστασιακὴ υἱοθέτηση τῆς γενικῆς καὶ ἀόριστης ἐξουσιοδοτήσεως. Ἔτσι, ἡ ἐμφάνιση σὲ ἔκτακτες περιστάσεις μιᾶς «γενικῆς νομοθετικῆς ἁρμοδιότητας» τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας δὲν ἄργησε νὰ ἐπιβληθῆ στὴν πράξη καὶ νὰ δικαιολογηθεῖ κατόπιν ἀπὸ τὴ θεωρία.

Ἡ ἔκτακτη αὐτὴ κανονιστικὴ ἁρμοδιότητα τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ἀσκήθηκε στὸ Βέλγιο ἀπὸ τὴν κυβέρνηση μὲ βάση τοὺς νόμους «εἰδικῶν ἐξουσιῶν» (lois de pouvoirs spéciaux) [16].

Τέτοιοι νόμοι ἔχουν θεσπισθεῖ ἀρκετὲς φορὲς ἀπὸ τὸ μεσοπόλεμο καὶ δῶθε, ὁ πιὸ πρόσφατος ψηφίσθηκε τὸ 1967. Μὲ τοὺς νόμους «εἰδικῶν ἢ ἐκτάκτων ἐξουσιῶν» ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία ἐξουσιοδοτεῖ τὸν ἀρχηγὸ τῆς ἐκτελεστικῆς, προκειμένου νὰ ἀντιμετωπισθοῦν ἐπείγουσες καὶ ἐξαιρετικὲς περιστάσεις, νὰ πάρει, μέσα σὲ καθορισμένο χρονικὸ διάστημα, τὰ ἀναγκαῖα νομοθετικοῦ ἢ διοικητικοῦ περιεχομένου μέτρα γιὰ τὴν πραγματοποίηση ἑνὸς σκοποῦ ἀρκετὰ γενικοῦ, ὅπως ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη, ἡ δημοσιονομικὴ ἰσορροπία, ἡ κοινωνικὴ πρόοδος ἢ ἡ περιφερειακὴ ἀνάπτυξη.

Ὅταν ἐξετάζει κανεὶς τὸ περιεχόμενο αὐτῶν τῶν νόμων ἀντιλαμβάνεται εὔκολα πὼς δὲν διαφέρουν ἀπὸ τοὺς ἄλλους νόμους εἰδικῆς ἐξουσιοδοτήσεως παρὰ μόνο στὴν ἔκταση καὶ στὴν ποικιλία τῶν ἀντικειμένων ποὺ ἀφοροῦν καὶ στὸ γενικὸ σκοπὸ ποὺ ἐπιδιώκουν. Ἡ γενικότητα καὶ ἡ ἀοριστία τῆς ἐξουσιοδοτήσεως εἶναι τὸ κατ' ἐξοχὴν χαρακτηριστικό τους, σὲ ἀντίθεση μὲ τὴν ἁπλὴ ἐξουσιοδότηση ποὺ εἶναι καὶ πρέπει νὰ εἶναι εἰδικὴ καὶ περιορισμένη.

Ἐδῶ ὅμως ἀκριβῶς ἀνακύπτει καὶ τὸ κρίσιμο ἐρώτημα: ἡ ποσοτικὴ αὐτὴ κατ' ἀρχὴν διαφορὰ μεταξὺ εἰδικῆς καὶ γενικῆς ἐξουσιοδοτήσεως δὲν μεταβάλλεται ἀπὸ ἕνα σημεῖο καὶ πέρα σὲ ποιοτική; [17] Μὲ ἄλλα λόγια, μὲ τὸ νὰ ἀναγνωρίζεται στὸν ἀρχηγὸ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας τὸ δικαίωμα νὰ νομοθετεῖ γιὰ ἀκαθόριστο σκοπὸ πάνω σὲ γενικὰ καθορισμένα θέματα, δὲν ἀνατρέπεται ἄραγε ἡ κατανομὴ τῶν ἐξουσιῶν, ὅπως τὴν καθώρισε τὸ Σύνταγμα, καὶ δὲν ἀναιρεῖται ἔτσι ἡ ἀρχὴ τῆς διακρίσεως τῶν ἐξουσιῶν; Δὲν πρόκειται στὴν οὐσία γιὰ ἐκχώρηση ἁρμοδιοτήτων ποὺ ἀποκλειστικὰ ἀνήκουν στὴ νομοθετικὴ ἐξουσία; [18]

τοπούλου, ὅπ. παρ., σ. 132 ἐπ., Φ. Βεγλερῆ, ὅπ. παρ., σ. 94 κ.ἐπ. Πρβλ. Σ.Ε. 1730/70, 2051-2052/70, Σ.Ε. 1684/1974, NoB, 22, 971, Α.Π. 442/1973, Ε.Ε.Δ. 1973, 787, NoB, 1973, 1322, Α.Π. 29/1975, NoB, 1975 646.

16. Βλέπε σχετικὰ τὴ βιβλιογραφία τῆς ὑποσημειώσεως (2).

17. Πρβλ. σχετικὰ σ' ὅ,τι ἀφορᾶ τὸ ἑλληνικὸ συνταγματικὸ δίκαιο, Ἀρ. Μάνεση, Περὶ ἀναγκαστικῶν νόμων, σελ. 107.

18. Τὸ ἐρώτημα αὐτὸ ἀπασχόλησε ἀρκετὰ καὶ τὴν ἑλληνικὴ ἐπιστήμη τοῦ συντα-

Τὴ θέση αὐτὴ ὑποστήριξε ἐνώπιον τοῦ Ἀκυρωτικοῦ τοῦ Βελγίου ὁ ἀναιρεσείων στὴν ὑπόθεση ποὺ σχολιάζουμε, ὁ ὁποῖος ἰσχυρίσθηκε πὼς τὸ βασιλικὸ διάταγμα, ποὺ ἐκδόθηκε μὲ βάση τὸ νόμο εἰδικῶν ἐξουσιῶν τοῦ 1967 καὶ εἶχε ὡς ἀντικείμενο τὴν κατάργηση τοῦ νόμου τοῦ 1938, σχετικοῦ μὲ τὸν ἰατρικὸ σύλλογο, δὲν ἦταν σύμφωνο μὲ τὶς διατάξεις τοῦ Συντάγματος. Μὲ τὸ νὰ παρέχει ὁ νομοθέτης στὴν ἐκτελεστικὴ ἐξουσία τὴ δυνατότητα νὰ καταργεῖ μὲ πράξεις της διατάξεις τυπικοῦ νόμου, παραβιάζει φανερὰ τὸ ἄρθρο 67 τοῦ Συντάγματος ποὺ ἀπαγορεύει ρητὰ στὸ βασιλέα νὰ ἀναστέλλει τὴν ἐνέργεια τῶν νόμων.

Τὶς ἀπόψεις αὐτὲς ἀντέκρουσε στὶς προτάσεις του ὁ γενικὸς εἰσαγγελέας τοῦ Κράτους, ὁ ὁποῖος ἀνάπτυξε τὴ γνωστὴ θέση, πὼς μὲ τὸ νόμο «εἰδικῶν ἐξουσιῶν» ὁ νομοθέτης δὲν ἐκχωρεῖ στὸν ἀρχηγὸ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ἁρμοδιότητα ποὺ ἔχει ὁ ἴδιος ἀπὸ τὸ Σύνταγμα, δὲν πρόκειται δηλαδὴ γιὰ μεταβίβαση κανενὸς δικαιώματος, ἀλλὰ γιὰ ἀνάθεση ἀσκήσεως λειτουργίας νομοθετικοῦ περιεχομένου.

Ἡ θεωρία στὸ Βέλγιο εἶχε ἤδη ἐπισημάνει, πὼς τότε μόνο ὑπάρχει μεταβίβαση νομοθετικῆς ἐξουσίας, ὅταν ἕνα ἄλλο ὄργανο, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ νομοθετικό, περιβάλλεται μὲ τὴν ἐξουσία νὰ ἐκδίδει πράξεις, οἱ ὁποῖες θὰ εἶχαν, ἀπὸ μόνη τὴν ἐξουσιοδότηση, τὸ κῦρος τυπικοῦ νόμου, πρᾶγμα ὅμως ποὺ δὲν συμβαίνει μὲ τὰ κανονιστικὰ διατάγματα.

Ὅλα τὰ κανονιστικὰ διατάγματα παραμένουν πράξεις τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, τὶς ὁποῖες ἐκδίδει ὁ ἀνώτατος ἄρχων μὲ τὴν ἰδιότητα τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἐξουσίας αὐτῆς, καὶ ὄχι μὲ τὴν ἰδιότητα ὀργάνου ποὺ συμπράττει στὴν ἄσκηση τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας. Ἔστω καὶ ἂν τὰ διατάγματα νομοθετικοῦ περιεχομένου μποροῦν νὰ καταργήσουν διατάξεις τυπικοῦ νόμου, δὲν ἐξομοιώνονται πλήρως μὲ τὸν τυπικὸ νόμο, γι' αὐτὸ καὶ ὑπόκεινται σὰν πράξεις ἐκτελεστὲς τῆς Διοικήσεως στὸν ἀκυρωτικὸ ἔλεγχο τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας. Σὰν πράξεις κανονιστικοῦ περιεχομένου ὑπόκεινται ἀκόμη καὶ στὸν προληπτικὸ ἔλεγχο νομιμότητας ποὺ ἀσκεῖται, πρὶν ἀπὸ τὴν ἔκδοσή τους, ἀπὸ τὸ Συμβούλιο τῆς Ἐπικρατείας (ἐπεξεργασία κανονιστικῶν διαταγμάτων).

5. Ἡ ὑπεροχὴ τοῦ νόμου ἀπέναντι στὰ διατάγματα δὲν καταργήθηκε οὔτε μὲ τὰ διατάγματα γενικοῦ νομοθετικοῦ περιεχομένου, ἔστω καὶ ἂν ἡ ὑπεροχὴ αὐτὴ κατάντησε περισσότερο τυπικὴ παρὰ οὐσιαστική. Ἡ ἱεραρχικὴ σχέση τυπικοῦ νόμου καὶ διατάγματος ἐξακολουθεῖ νὰ διατηρεῖται, ἐφ' ὅσον ὁ τυπικὸς νόμος παραμένει στὸ Βέλγιο ἡ κυρίαρχη πράξη τῆς κρατικῆς ἐξουσίας (ὅταν δὲν ἀσκεῖ συντακτικὸ ἔργο), ἀπρόσβλητη ἀπὸ κάθε ἐπέμβαση ἄλ-

---

γματικοῦ δικαίου. Γιὰ μιὰ συνοπτικὴ παρουσίαση τοῦ προβλήματος, βλ. Ἀρ. Μάνεση, Ἐγγυήσεις τηρήσεως τοῦ Συντάγματος, τ. II, σελ. 141 ἐπ., καὶ Ἐπ. Σπηλιωτοπούλου, Ζητήματα... σελ. 103 ἐπ.

ἑρμηνεία στὸ ἄρθρο 44 καὶ νὰ τονωθεῖ ἑρμηνευτικὰ τὸ τεκμήριο ἁρμοδιότητας ὑπὲρ τῆς Βουλῆς καὶ κατὰ τοῦ βασιλέως [23].

Τὴ διαφορετικὴ αὐτὴ συνταγματικὴ πραγματικότητα — παρ' ὅλο ποὺ Ἑλλάδα καὶ Βέλγιο συνέβη γιὰ δεκαετίες νὰ διαθέτουν κοινὲς συνταγματικὲς ἀναφορὲς — φαίνεται πὼς δὲν ἔλαβε τελικὰ ὑπ' ὄψη του ὁ ἐπιφανὴς συνταγματολόγος Ν.Ν. Σαρίπολος, ὅταν ἐπρότεινε γιὰ τὴν Ἑλλάδα τὴν ἴδια συνταγματικὴ βάση ρυθμίσεως γιὰ τὴ νομοθετικὴ ἐξουσιοδότηση. Τὰ ὅσα ὑποστήριξε τότε ὁ ἕλληνας δημοσιολόγος δὲν ἀπέχουν καὶ τόσο ἀπὸ τὴ νομικὴ ἐπιχειρηματολογία τῆς βέλγικης νομολογίας. Συνεπὴς ἀπόστολος τοῦ νομικοῦ θετικισμοῦ φρόντισε νὰ στηρίξει τὴ θεωρία του σὲ θετικὲς διατάξεις τοῦ Συνταγματικοῦ δικαίου καὶ εἰδικότερα στὸ ἄρθρο 44, τὸ ὁποῖο κατὰ τὸν συγγραφέα ἐπέτρεπε στὸ βασιλέα νὰ ἀσκήσει τὴν κανονιστική του ἐξουσία κατ' ἐξουσιοδότηση νόμου «ὅστις ἀποτελεῖ τὴν ἀναγκαίαν προϋπόθεσιν πρὸς ἐξάσκησιν τῆς λειτουργίας ταύτης εἰδικῶς καθορίζων ἁρμοδιότητά τινα τοῦ Βασιλέως, ἣν δὲν ἔχει οὗτος ἀμέσως ἐκ τοῦ Συντάγματος ἀλλ' ἥτις στηρίζεται ἐπὶ τοῦ Συντάγματος καὶ τοῦ νόμου» [24]. Ἡ «νομοθετικὴ ἐξουσιοδότησις» ὅμως, κατὰ τὸν Σαρίπολο, «εἶναι ἀνάγκη νὰ χορηγεῖται μετὰ φειδοῦς καὶ συνέσεως», τότε μόνον εἶναι συνταγματικὰ παραδεκτή, ὅταν εἶναι εἰδικὴ καὶ περιορισμένη.

Τὴν ἄποψη αὐτὴ τοῦ Σαριπόλου, ὅτι δηλαδὴ ἡ νομοθετικὴ ἐξουσιοδότηση δὲν εἶναι ἀντισυνταγματική, ἀκολούθησε ἡ νομολογία στηριζόμενη ὅμως σὲ διαφορετικὴ νομικὴ βάση: στὴ δημιουργία συμπληρωματικοῦ συνταγματικοῦ ἐθίμου [25]. Ἡ θεωρία αὐτὴ ἔγινε τελικὰ γενικὰ ἀποδεκτὴ καὶ ἴσχυσε ὡς τὸ Σύνταγμα τοῦ 1952, τὸ ὁποῖο γιὰ πρώτη φορά, ἔμμεσα, δηλαδὴ κατ' ἀντιδιαστολήν, πάντως ὅμως σαφῶς, ἀναγνώρισε τὴ νομοθετικὴ ἐξουσιοδότηση στὸ ἄρθρο 59 παρ. 2 [26].

Τὸ ζήτημα τῆς συνταγματικότητας τῆς νομοθετικῆς ἐξουσιοδοτήσεως δὲν ἔχει πιὰ σήμερα πρακτικὴ σημασία, διότι τὸ ἰσχῦον Σύνταγμα στὸ ἄρθρο 43 προβλέπει καὶ ρυθμίζει ρητὰ ὅλες τὶς δυνατὲς μορφὲς νομοθετικῆς ἐξουσιοδοτήσεως.

Ἡ πρώτη παράγραφος τοῦ ἄρθρου 43 ἀποτελεῖ ἐπανάληψη τῆς παραγράφου 1 τοῦ ἄρθρου 35 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1952 μὲ μιὰ μικρὴ μόνο λε-

---

23. Τὴν ἄποψη αὐτὴ ὑποστήριξε μὲ ἰδιαίτερη ἔμφαση ὁ καθηγητὴς Ἀρ. Μάνεσης, βλ. Ἐγγυήσεις..., ἰδίως σελ. 141 ἐπ.

24. Ν. Ν. Σαριπόλου, ὅπ. παρ. (1914) σ. 156.

25. Πρβλ. Σ.Ε. 197-199/1945, Θέμ. ΝΣΤ', 244, ΣΕ. 1638/1946, Θέμ. ΝΗ, 9, ΣΕ, 165/63, ΣΕ. 2051-2052/70, ΑΠ 151/1946, Ε.Ε.Ν. ιγ' 279, βλέπε ὅμως καὶ ΣΕ. 2259/64, ΝοΒ., 1965, σ. 421.

26. Πρβλ. ΑΠ. 268/57, ΝοΒ. 1958.400, ΑΠ, 220/59, ΝοΒ. 1959, 823, ΑΠ. 442-446/1973, ΝοΒ., 1973, 1322, ΣΕ. 165/63, 2051-2052/70.

κτική διαφορά: στὴ φράση «οὐδέποτε δύναται νὰ ἀναστείλη τὴν ἐνέργειάν των» ἡ λέξη «ἐνέργειαν» ἀντικαταστάθηκε μὲ τὴ λέξη «ἐφαρμογὴν» [27]. Ὅπως ρητὰ διευκρινίστηκε ἀπὸ τὸν εἰσηγητὴ τῆς πλειοψηφίας κατὰ τὴ συζήτηση τοῦ σχεδίου Συντάγματος στὴν Ἀναθεωρητικὴ Βουλή, πρόκειται γιὰ τὴν κανονιστικὴ ἐξουσία τῆς Διοικήσεως ποὺ πηγάζει ἄμεσα ἀπὸ τὸ Σύνταγμα καὶ ἐνσωματώνεται σὲ ἐκτελεστικὰ διατάγματα «γενικοῦ περιεχομένου», τὰ ὁποῖα περιέχουν συμπληρωματικοὺς κανόνες ἀπαραίτητους γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ τοῦ Νόμου [28].

Ἡ δεύτερη παράγραφος συνταγματοποιεῖ τὸν θεσμὸ τῆς νομοθετικῆς ἐξουσιοδοτήσεως, ἐπιτρέποντας τὴν ἔκδοση κανονιστικῶν διαταγμάτων μετὰ ἀπὸ εἰδικὴ καὶ περιορισμένη νομοθετικὴ ἐντολή. Ἐπεκτείνει μάλιστα τὴ δυνατότητα νομοθετικῆς ἐξουσιοδοτήσεως γιὰ τὴν ἔκδοση κανονιστικῶν πράξεων καὶ σ' ἄλλα ὄργανα τῆς Διοικήσεως.

Ἡ τρίτη παράγραφος, ἡ ὁποία καὶ προκάλεσε τὶς περισσότερες ἀντιρρήσεις τῆς Ἀντιπολιτεύσεως [29], καθιερώνει συνταγματικά, γιὰ πρώτη φορὰ στὴν Ἑλλάδα, αὐτόνομη κανονιστικὴ ἁρμοδιότητα τῆς κυβερνήσεως — τυπικὸς ὅμως φορέας τῆς ἐξουσίας αὐτῆς παραμένει πάντα ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας — γιὰ τὴν ἔκδοση διαταγμάτων ποὺ ἀφοροῦν στὴν ὀργάνωση τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν. (Γιὰ νὰ χρησιμοποιήσουμε μιὰ παλιὰ διάκριση τοῦ γερμανικοῦ κυρίως Δημοσίου Δικαίου, ἡ ὁποία ὅμως ἴσχυσε καὶ σὲ μᾶς, πρόκειται γιὰ τὴν ἔκδοση «διοικητικῶν» διαταγμάτων, τὰ ὁποῖα ἀπευθύνονται κυρίως πρὸς τοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους). Ἡ κανονιστικὴ αὐτὴ ἐξουσία τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας εἶναι αὐτόνομη διότι δὲν προϋποθέτει τὴν ὕπαρξη ἐξουσιοδοτικοῦ νόμου, ἀσκεῖται δηλαδὴ κατὰ τρόπο αὐτόβουλο [30].

---

27. Βλ. Πρακτικὰ τῶν συνεδριάσεων τῶν ὑποεπιτροπῶν τῆς ἐπὶ τοῦ Συντάγματος 1975 Κοινοβουλευτικῆς ἐπιτροπῆς, Ἀθῆναι 1975, στὸ ἑξῆς (Π.Σ.Υ.) σ. 173 ἐπ.

28. Βλ. ὅπ. παρ. σ. 173 ἐπ.

29. (Π.Σ.Υ.) σ. 177 καὶ 180 ἐπ., ἀγορεύσεις βουλευτῶν, Ι. Κουτσοχέρα καὶ Ἠλ. Ἡλιοῦ.

30. Πάνω στὴν αὐτόνομη κανονιστικὴ ἐξουσία, βλέπε τὴ γαλλικὴ κυρίως βιβλιογραφία. Ἐνδεικτικὰ ἀναφέρουμε, G. Vedel, Droit Administratif, P.U.F., 1973, σελ. 38 ἐπ. καὶ ἐπ. C. Debbasch, Droit administratif, Cujas, σελ. 245, M. Waline, Les rapports entre la loi et le réglement avant et après la Constitution de 1958, R.D.P., 1959, σελ. 699-717, J. De Soto, la loi et le réglement dans la constitution du 4. 10. 1958, R.D.P. 1959, σ. 240., G. Morange, La hiérarchie des textes dans la constitution du 4-10-1958, D. 1959, Chron, σελ. 21, L. Hamon, Les domaines de la loi et du réglement à la recherche d'une frontière D. 1960, Chron. σ. 253, J. L' Huillier, La délimitation de la loi et du réglement dans la constitution du 4-10-1958, D. 1959, Chron. σ. 173, J. C. Douence, Recherches sur le pouvoir réglementaire de l'administration, L.G.D.J. 1968, σ. 225-275, Βλέπε ἀκόμη Β. Μ. Ρώτη, Ἡ νομοθετικὴ δραστηριότης τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας εἰς τὴν Γαλλίαν, ἀντίστοιχα προβλήματα εἰς τὴν χώραν μας, Ε.Δ.Δ.Δ. 1962, σ. 146 ἐπ.,